

TAUHI E TU'UNGA FAKAPA'ANGA TOKATEU KI HA NGAAHI 'ĀTAKAI 'OKU TA'ÉPAU

AK
HAVE
YOUR
SAY

Auckland
Council
Te Kaunihera o Tāmaki Makaurau

Ko e tu'unga ta'epau ko ia ne fakatupu 'e he COVID-19 pea mo e ngaahi liliu lahi ki he faka'ekonōmiká te tau kei fe'ao pē mo kitautolu 'i ha ngaahi taimi. 'Oku faingata'a ke tau lave 'iloa ki he ngaahi me'a e hokohoko atú, kā ko e patiseti fakata'u 'a e Kosilio 'a 'Okalani 'oku fiema'u ia ke tauhi e ngaahi tu'unga fakapa'anga 'oku ofe'ingofua, ki ha ngaahi ngāue fakavavevave ki he ngaahi me'a oku hoko fakatu'upakē.

'Oku lahi e ngaahi me'a 'oku 'ao'aofia 'i he hala fononga:

- Feliliuaki 'i he 'eá
- Ngaahi uesia 'oku hokohoko atu 'i he mahaki faka'auhá
- Hikihiki mo mamafa ange totongi
- Toe lahi ange hono fiema'ua 'o 'etau ngaahi sēvesi
- Ngaahi liliu 'i he founga ngaue 'a e Pule'anga

Ke a'usia 'ehe ngaahi tefito'i taumu'a 'oe patiseti ko eni:

- Ngāue fakavavevave ange ki he feliuliuaki 'o e 'ea
- Ko ha tali ki he fiema'u pa'anga fakavavevave
- vave mo faingofua ki ha fiema'u e patiseti.
- Lelei ange ke fakasi'isi'i e vevé.

'Oku fakangatangata pē 'a e ngaahi me'a ke tau fili mei aí. Kuo pau ke tau fakapotopoto pea fakapapau'i 'oku tau tauhi ha tu'unga fakapa'anga 'oku taimi lōloa. Kuo pau foki ke mau fakahoko 'a e ngaahi tokoni ke feau 'ae ngaahi fiema'u 'ae komiuniti.

KO 'EMAU NGAABI FOKOTU'UTU'U KE TALI 'AKI

Tefito'i taumu'a 1: 'Oku mau fokotu'u atu ke fakamoleki ha pa'anga 'e \$1.045 piliona 'i he ta'u 'e 10 ka hoko maí ' ki ha ngaahi me'a e hoko fakatu'upakē pea ke fakasi'isi'i 'a e kohu kitu'a e ngaahi kasa 'uli pea mo poupou'i hono tau'i. 'Oku kau heni 'a e:

- Fakalalakaka 'a e founga fili ki he fēfononga'aki 'a e kakai nofo 'Okalani 'a ia 'oku 'ova he toko taha miliona te nau nofo 'i loto he mita 'e 500 'o ha halanga pasi fo'ou pe fakalalakaka he ngaahi sēvesi 'a e 'ū pasi

- Fakasi'isi'i ange hono tuku atu ki he 'ea e ngaahi kasa 'uli 'e he ngaahi vaka uta kakai
- Ngaahi fa'unga 'oku ne poupou'i e lue laló pea mo e 'aka pasikalá
- Fakalahi e 'ulu'akau fakamalumu 'i he ngaahi komiuniti kau eni 'iheenu fiema'u lahi taha.

Ke tokoni ki hono totongi 'o e ngaahi me'a ni 'oku mau fokotu'u atu ke kamata'i ha tuku hau fakata'u ko e Tuku hau Ngāue Fakataumu'a Tāfataha ki he 'Ea ko e \$57 'i ha ta'u (pe \$1.10 'i ha uike) ma'a e 'api nofo'anga 'oku fakamahu'inga'i 'aki 'o fakatatau ki he totongi tu'u lotoloto 'o e 'api nofo'anga, pea hiki hiki ai 'o fakatatau mo e ngaahi fakafuofua ki he hiki hiki e 'avalisi tuku hau fakata'u.

Tefito'i taumu'a 2: Ke fakaha kimu'a ha tō nounou 'ae pa'anga ngāue fakafuofua ki he \$85 miliona ki he 2022/2023, pea mo ha ngaahi me'a e hokohoko atu 'i he patiseti, pea 'oku mau fakakaukau ke ngāue'aki 'a e ngaahi founa ta'ota'ofi kehekehe ko 'eni:

- Faka'aonga'i e pa'anga tokoni Fakalelei 'a e Pule'anga ki he Ngaahi Ma'u'anga Vai 'e Tolu
- Tolo'i atu ha ni'ihi e ngaahi fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi
- Ke tokoni lelei mo fakasi'isi'i e founa fakamole ke fakahaofi e pa'anga. Holoki mo e ngaahi sēvesi 'oku 'ikai fu'u mahu'inga.
- Tauhi pē 'a e tuku hau 'i he hiki ko ia kuo 'osi tali kimu'a ko e peseti 3.5 ki he 2022/2023
- 'O ka fiema'u, fakakaukau'i hano fakatau pe lisi taimi lōloa ha ngaahi koloa kehe 'a ia 'oku 'ikai fu'u mahu'inga ange.
- Ngāue'aki fakapopotopoto e mo'ua.

'Oku kei 'i ai pe ha tu'unga laveangofua e malava ke lahi mo toe vave ange e tō nounou 'i he patiseti ngāue. Kapau 'e hoko eni pea 'e sio leva e kosilio ke fusi'i ke toe mālohi ange e ngaahi founa ta'ota'ofi 'i 'olungá.

Tefito'i taumu'a 3: Ke tokoni lelei ki hono fakasi'isi'i e vevé 'oku mau fokotu'u atu ke 'ai ha founa ke fakatatau 'aki e tu'unga 'o e ngaahi sēvesi ki he vevé pea mo hono ngaahi totongi 'i 'Aokalani kātoa.

'Oku mau fokotu'u atu, ke 'unu ki ha tuku hau fakakolo ki he tōnaki oe veve ke ngāue'aki ha kapa veve lalahi 'e tolu kehekehe. Ko e fetongi eni 'o e founa tu'utu'uni lototonga 'o e Totongi 'i ho'o lī pē (Pay As You Throw (PAYT) (hangē ko hono faka'ilonga'i mo e ngaahi tangai veve). Ko hono 'ai eni ke tu'unga tatau e ngaahi sēvesi mo e totongi 'i he koló kotoa pe, 'o tatau aipē pe 'oku ke nofo 'i fē, 'a ia ko e tufotufa tatau eni. Ko e fokotu'utu'u ko eni 'o makatu'unga he tuku hau 'api nofo'anga 'oku ma'ama'a ange ia 'i he founa PAYT. Mahu'inga tahá, ko e palani ia 'oku lelei ange ia ki hono fakasi'isi'i e vevé pea tokoni kiate kitautolu ki he'etau a'usia e ngaahi taumu'a ngāue.

'Oku mau toe fokotu'u atu foki ke:

- 'Ai ha founa ke fakatatau 'aki e ngaahi 'api te nau lava fili ke 'oua kau ki he ngaahi sēvesi mo hono totongi 'i 'Aokalani
- Fakalahi e tuku hau fakataumu'a ke totongi hono tōnaki e ngaahi toetoenga me'atokoni 'i hono kamata'i e sēvesi ko 'eni 'i he vahefonua katoa.

Ko ha ngaahi fokotu'utu'u kehe ke fai mai ki ai ha'amou lau 'oku kau ai:

- 'E toe lelei ange 'a e ngaahi fiema'u 'a hotau tukui kolo kehekehe mo e ngaahi liliu he komiuniti 'i hano fakatupulaki e ngaahi tu'utu'uni 'a e poate fakakolo ki ha ngaahi sēvesi 'ae komiuniti
- Ko ha palani ngāue fakamuimitaha ma'a e Tūpuna Maunga o Tāmaki Makaurau Authority. Ko e mafai fakalao eni 'oku fatongia 'aki hono pule'i 'e ha ngaahi mafai 'a e Tūpuna Maunga (ngaahi mo'unga tukufakaholo). 'Oku fakafongia'i vahevahe tatau ai mei he Ngā Mana Whenua o Tāmaki Makaurau pea mo e Kosilio 'a 'Aokalani, fakataha mo e fakafongia 'o e Kalauni ('ikai mafai ke kau ha fili).

'Oku 'i ai mo ha ngaahi liliu kehe 'oku fokotu'u atu te ne ala lava 'o liliu 'a e lahi 'o e totongi tuku hau 'o e ngaahi 'api taautaha, kau ai kalasi tuku hau'i 'o e Whenua Māori.

Ngaahi founa ke fai mai 'aki ha'o lau

Ke fai ha'o lau felāve'i mo e ngaahi 'isiu ko 'eni pe ko ha me'a pē 'i he patiseti 'a ia 'oku mahu'inga kiate koe, te ke lava:

- vakai ki he uepisaiti akhaveyoursay.nz/budget
- telefoni ki he 09 301 0101 pe
- 'a 'ahi ki ho'o senitā tokoni pe laipeli.

Ko e ngaahi tu'utu'uni aofangatukú 'e fai ia 'i Sune 2022 pea ko e patiseti fakamuimui tahá 'e ma'u atu ia mei he uepisaiti aucklandcouncil.govt.nz